

fi'nin 966'da (1558-59) sıla için Mısır'a gittiği ve üç yıl sonra orada öldüğü anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ârifî Fethullah Çelebi, *Şehnâme-i Âl-i ʿOs-mân*, TSMK, Hazine, nr. 1517, vr. 504^a; BA, *MAD*, nr. 1788; Âlî, *Kühû'l-ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 5959, vr. 403^a; Muhyî-yi Gülşenî, *Menâ-kıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî* (nşr. Tahsin Yazıcı), Ankara 1982, s. 345-348, 413; Âşık Çelebi, *Meşâ-irü's-şuarâ*, vr. 165^a-166^b; Ahdi, *Gülşen-i Şua-râ*, İÜ Ktp., TY, nr. 2604, vr. 84^a-85^b; Kınalızâde, *Tezkire*, II, 596-598; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1026; Cemâleddin, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri (Âyine-i Zurefâ)*, İstanbul 1314, s. 40; *Sicill-i Osmânî*, IV, 8; *Osmanlı Müellifleri*, III, 116-117; *Hedîyyetü'l-ʿârifîn*, II, 815; Agâh Sırrı Le-vend, *Ğazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Ğazavât-nâmesi*, Ankara 1956, s. 31-32; a.mlf., *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 112; Karatay, *Farsça Yazmalar*, s. 60-61, 62; Babinger (Uçok), s. 97-98; Esin Atıl, *Süleymannâme (The Illustrated History of Süleyman the Magnificent)*, Washington 1986, s. 47, 55 vd.; Cornell H. Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in Ottoman Empire the Historian Mustafa Âli (1541-1600)*, Princeton 1986, s. 30, not 46; Necib Âsim, "Osmanlı Tarihçüvisleri ve Müverrihleri", *TOEM*, II/7 (1327), s. 428-429; Von Hanna Sohrweide, "Dichter und Gelehrte aus dem Osten im Osmanischen Reich (1453-1600)", *Isl*, sy. 46 (1970), s. 269.

TAHSİN YAZICI

ÂRİFİ HÜSEYİN ÇELEBİ

(ö. 959/1552)

Divan şairi ve hattat.

İstanbul'da doğdu. Asıl adı Hüseyin olmakla beraber şiiplerinde Ârifî mahlasını kullandığından kaynakların pek çoğunda Ârifî Hüseyin şeklinde geçmektedir. Müstakimzâde mahlasının Ârif olduğunu, "Doğrusu budur" diyerek kaydederse de şiiplerinde Ârifî şeklinde geçmektedir. Babası saray hizmetlilerinden olduğu için kendisi de aynı mesleğe girerek "kul taifesi" arasına katıldı. Medrese tahsili yanında şiirle uğraştığı gibi hattatlığa da çalıştı. Sülûs, nesih, rik'a ve divanî yazılarını öğrenerek icâzet aldı. Kapı kullarından iken, Mısır'dan dönen Maktul İbrâhim Paşa'ya sunduğu "Lâmiyye" kasidesinin beğenilmesi üzerine, Anadolu defterdarı Mahmud Çelebi'nin yanında ahkâm tezkireciliğine tayin edildi. Fakat defterdarla geçemediği için bir müddet sonra azledildi. Bu muameleye kırılan şair bütün malını mülkünü satıp yol parasından arta kalanını da fakir fukaraya dağıtarak, o sıralarda şöhreti İstanbul'a kadar yayılmış olan Halvetî şeyhi İbrâhim Gülşenî'ye intisap etmek üzere Mısır'a gitti. Uzun süre Gülşenî'nin hizmetinde bulundu. Şeyhinin

ölümü üzerine (942/1535) İstanbul'a döndü. On yıl kadar münzevi bir hayat sürdükten sonra Kanûnî Sultan Süleyman tarafından 15 akçe yevmiye ile si-lâhtar* tayin edildi. Padişaha sunduğu "gül" redifli kasidesi üzerine yevmiyesi arttırıldığı gibi şâhinciler kâtipliği ile de mükâfatlandırıldı. Van seferi sırasında beytümâl kâtibi oldu. Bir süre sonra İstanbul'da vefat etti. Yakın arkadaşı Edirneli Nazmî vefatına bir mersiye söylemiş ve tarih düşürmüştür.

Bilhassa İbrâhim Gülşenî'ye intisap ettikten sonra tasavvufî şiirler yazan Ârifî, kaynakların belirttiğine göre tarih düşürmede ve kıta* söylemede oldukça başarılı bir şairdir. Şeyhinin vefatına düşürdüğü ve tarih misrası "mâte kutbû'z-zamân İbrâhîm" olan Farsça kıtası Gülşenî'nin Kahire'deki türbesinin kapısında yazılıdır. Eyüp'teki Defterdar (Mahmud Çelebi) Camii'nin Farsça tarih manzumesi de ona aittir. Aynı zamanda hattat olduğu düşünülürse bu kitabenin hattının da ona ait olması muhtemeldir.

On iki gazeli ile bir terciibend ve bir müseddesini neşreden S. Nüzhet Ergun, yeteri kadar şiiri olmasına rağmen bunların bir divan halinde toplanmadığını, manzumelerinin bazı şuarâ tezkireleriyle nazîre mecmualarında kaldığını belirtmektedir. Türkçe ve Farsça şiirleri arasında devrinde en meşhur olanları, Ahmed Paşa'nın ünlü "kasr" ve "güneş" redifli kasidelerine söylediği nazîrelerle "Deryâ-yı ebrâr" nazîresine yazdığı Farsça nazîredir.

Şairi yakından tanıyan ve meclislerinde bulunan Âşık Çelebi onun olgun, hoşsohbet ve iyi ahlâklı bir kimse olduğunu belirterek hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir.

Devhatü'l-küttâb müellifi Suyolcuzâde, Hüseyin Efendi (Ârifî) maddesinde Çorum'da doğmuş ve I. Mahmud zamanında divan kaleminde çalışmış olan bir hattattan bahsederse de bu aynı isim ve mahlası taşıyan başka bir hattat olmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehî, *Tezkire* (G. Kut), s. 295-296; Âşık Çelebi, *Meşâirü's-şuarâ*, vr. 166^b-168^a; Latîfî, *Tezkire*, s. 235-237; Beyânî, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. T 757, vr. 55^b-56^a; Kınalızâde, *Tezkire*, II, 598-599; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 179; Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 40-41; *Osmanlı Müellifleri*, II, 306; Ergun, *Türk Şairleri*, I, 82-87; Muhyî-yi Gülşenî, *Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî* (nşr. Tahsin Yazıcı), Ankara 1982, s. 451; Mustafa İsen, *Kühû'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı* (doktora tezi, 1978), Atatürk Üniv. Ed. Fak., s. 140-141.

MUSTAFA İSEN

ARİFİYYE

(العريفية)

İbnü'l-Arif

Ahmed b. Muhammed es-Sanhâcî'ye

(ö. 536/1141)

nisbet edilen bir tarikat

(bk. İBNÜ'L-ARİF).

ARİM

(العرم)

Kur'an-ı Kerim'de

Sebe halkının cezalandırıldığı

bildirilen büyük sel baskını sırasında

yıkılan set, baraj.

Arim "set, baraj; büyük sel ve şiddetli yağmur" demektir (*Lisânü'l-ʿArab*, "ʿarm" md.). Arimin Sebe vadisinin adı olduğu, tarla faresine arim dendiği, fareler tarafından delinip yıkıldığı için sete bu adın verildiği de nakledilmektedir (Kurtubî, XIV, 285-286). Arim kelimesi eski Yemenliler'de bir yerin özel adı olmaksızın "set" mânâsında kullanılmıştır (Cevâd Ali, VII, 201; *EI*² [Fr.], VI, 549). Kur'an-ı Kerim'de "seylü'l-arim" diye zikredilen (Sebe' 34/16) sel baskını Sebe diyarı ve oranın halkıyla ilgili olduğuna göre burada sözü edilen set, Sebe Devleti'nin eski merkezi olan Me'rib şehri yakınındaki Me'rib su seddi olmalıdır. Bu sedde Sebe Seddi, Arim Seddi de denilmiştir (*İA*, VII, 330).

İlkçağ'larda Arap yarımadasının güney batısında kurulan Sebe Krallığı'nın başşehri Me'rib ve çevresi kurak bir bölge olduğu için bütün ziraî faaliyetler sunî sulamaya bağlı idi. Bu sebeple eski Güney Arapları birçok sulama tesisi yapmışlardı; bunların en önemlisi ise Me'rib Seddi idi.

İlkbaharda yaklaşık on beş gün, yaz sonunda üç hafta olmak üzere yılda iki defa yağış alan bölgede su Ezene (اذنة) vadisinden akmaktadır. Ezene vadisi ise Me'rib ovasına gelmeden önce Belak (بلق) adı verilen iki dağ arasında dar bir geçitten geçmektedir. Buraya yapılacak bir baraj sayesinde ise ova tamamıyla sulanabilecektir. Ancak bu büyük barajdan önce de bölgede çeşitli setler ve su tesisleri inşa edilmiştir. San'a Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından yakın zamanlarda yapılan araştırmalar, sulama neticesi meydana gelen alüvyonun bazı yerlerde 30 metreye ulaştığını göstermektedir ki bu da bölgede 2700 yıllık bir sulama tarihini ortaya koymaktadır (*EI*² [Fr.], VI, 544).

En eski Sebe kitâbelerinden birinde Yadail Yenûf'un kayaya oyulmuş bazı